

A község földrajzi helyzete

A község hazánk északi részében, az Északi-középhegység Cserhát hegységének a Lókos - Feketevíz dombság délkeleti részében, a Cserháthaláp - mohorai völgymedencétől délnyugatra emelkedett felszínen, a debercsényi patak mellett épült. Tengerszint feletti magassága 200 méter. Központi fekvésű település, mert fontos összekötő országutak haladnak rajta keresztül. Így észak felé a 206-os műúton Mohorát – Balassagyarmatot, délnek menve Becske – Nógrádkövesd – Aszódot, nyugatnak haladva Debercsény – Romhányt és északkeletnek pedig Cserháthalápot – Herencsényt – Pásztót lehet elérni. Balassagyarmat felől a balassagyarmati – aszódi vasútvonalon Balassagyarmat, attól 15 km-re, délről Nógrádkövesd - Becskéről lehet eljutni a községbe.

Ami a község határát illeti, elég nagy kiterjedésű és sok községgel határos. Északon Mohora felől a Tamásvölgy-patak, északkeleten Cserháthaláp felől egy szakaszig a balassagyarmati vasútvonal, délnek kanyarodva az azt átszelő cserháthalápi országútig, onnan északkeletre fordulva a Cserháthalápi-völgy, kelet felől a Legelőhegy, Csukorpusztánál az ott haladó út a határ. Egy részen a község Terénnyel is határos. A községtől délkeletre a Sirató-hegy, délkeleti oldalán a Csukorpusztától délre a Szedres árokig Szandaváraljával, délre a Források hegy az alagútig Becskével, majd onnan nyugatra és északra haladva a magyarnándori szőlő, Lucskapuszta – Mohorai oldallal, Kiseccsettel határos. Debercsény felett a Csóta hegy, majd északnak menve a Berekalja, a szentei – magyarnándori országúton a Határhíd, majd a Határhídtól északnyugatra a Roszmalom-hegy bércezen megy a határ. A „Tagok” a Csatlós szőlőig még Debercsény, majd onnan kissé északnyugatnak a Tamásvölgy patakig a Szeitei határt érintjük s így jutunk el a mohorai határba tartozó Mezei tanyáig, mely a községtől északnyugatra van. Északon a Tamásvölgyi patak zárul a község határa.

A község története 1919-ig

Első ízben már az 1332-1337. évi pápai tizedjegyzékben találjuk említve. 1598-ban Nádasdi Ferenc birtokában van. Az 1633-34. évi török számadási főkönyvben Nándor néven fordul elő öt adóköteles házzal. 1660-ban Balassa Imrének voltak itt részirtokai. 1715-ben és 1720-ban 14 magyar háztartást vettek fel az összeírásba. 1740-ben a Jeszenszki és Gerhard családok voltak itt a birtokosok. 1770-ben az úrbéri rendezés alkalmával az egyik, részben az alsópetényi uradalomhoz tartozott, a többi pedig herceg Eszterházi Miklósé volt. 1826-ban a báró Prónai család birtokában találjuk, de később a Gyurcsányi és Somogyi családok is szereztek itt birtokokat. Az itteni plébánia 1332-1337-ben már fenn állott, de a mostani templom 1851-ben épült.

1881-ben nagy tűz pusztít a községben, amikor a templom is leégett. A községhez tartozik Csukor puszta, ennek helyén a középkorban Sokor helység állott, melyről 1499-ből van feljegyzés. Kispusztá, azelőtt Kiskelecsény s Ortvány nevek alatt volt ismeretes és végre Kelecsénypuszta, mely 1379-ben szintén önálló községként szerepel. Ez a báró Buttler Ervin birtoka. Itt szép, csinos fekvésű kastélya van, melyet 1872-ben Csernyus Andor építtetett. Van itt szép és értékes fegyvergyűjtemény, számos XVII. századbéli fegyverrel és 6.000 db könyvvel. A kelecsényi birtokot a Prónaiaktól vette meg Csernyus Andor és ettől 1880-ban báró Buttler Ervin.

A századfordulókor a község lakossága magyar. Házainak száma 190, lakosságának száma 908. Posta és távírda helyben van.

A község életét jelentősen megbolygatja az I. világháború. 231-en vonultak hadba s ezek közül 42-en estek el a harcmezőn. A bevonulók az olasz és orosz fronton harcolnak. Az orosz fronton többen hadifogságba esnek s közülük Babcsán Pál részt vesz a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat követő polgárháborúban.

A község története 1919-től 1944. december 8-ig

Ahhoz, hogy a Tanácsköztársaság eseményeit megértsük, vissza kell nyúlnunk a századfordulót követő esztendőkre. A községre egyre nagyobb súllyal nehezedik a kapitalizáló nagybirtok és a gazdagodó parasztok uralma. A földbirtokosok részes munkákat lassan megszüntetik, a napszámberéket viszont nem emelik. A testvérek közötti osztozkodás révén a földbirtokok egyre jobban elaprózódnak, szaporodik a föld nélküli zsellérek száma. A község lakói nem sokat tudnak az I. Világháború előzményeiről. Azt hallják, hogy a háború csak néhány hónapig tart. Nemsokára azonban saját maguk tapasztalják ennek ellenkezőjét. Egyre több család marad kereset nélkül, bevezetik a fejadag rendszert, kevés a termés, ami fokozza a nyomort. E események alkalmasak arra, hogy felkeltsék a gyűlöletet a fennálló Társadalmi rend, másrészt a gazdagok, a hatalmasok ellen. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom Magyarországon is erősen érzeteti hatását. Az Oroszországból haza térő hadifoglyok gyakran beszélgetnek az ott történt eseményekről. A forradalom meghódítja a tömegeket. A lezajló események lázban tartják községünk lakóit is. Ez időszakban Magyarnándor a Mohorai Körjegyzőséghez tartozik. Mohorán az akkori jegyzőt, Schlachta Sándort elzavarták hivatalából, mert nem volt hajlandó kifizetni a hadisegélyt a fronton szolgáló katonák itthoni családtagjainak. Azzal utasítja el az asszonyokat, hogyha nem tudnak megélni munkájukból, menjenek a rétre legelni. A jegyző a Morvai féle kastélyba menekül és a földbirtokot csak úgy tudta megmenteni, hogy egy nagy hordó bort gurított ki pincéjéből, borjút süttetett és mindenkinek 50 kg búzát ígért, aki a jegyzőt visszaköveteli. E megmozdulásban részt vesznek magyarnándori asszonyok is. Ebben az időszakban alakul meg a Nemzetőrség is. Magyarnándorban azonban nem emlékeznek a Nemzetőrség semmiféle emlékezetes cselekedetére. Jelentős szerepet tölt be az 1919. január 29-én történt Cseh kiveréssel kapcsolatosan községünk.

Magyarnándorban állomásoznak a katonák, akikről Antal Zoltán azt állapítja meg, hogy „csak úgy rikítottak a vörös szalagoktól”. Rákoczy kormánybiztos január 28-án Magyarnándorban találkozik azokkal a katonai parancsnokokkal, akik közlik vele a Csehek elleni támadás tervét. A kormánybiztos le akarja beszélni a katonaságot a támadásról, arra igyekszik rábeszélni őket, hogy január 30-án és ne 29-én támadják meg a Cseheket. Amikor a kormánybiztos Magyarnándorból elutazott, a két katonai parancsnok, Vízny főhadnagy és Bajtáz százados, valamint az ott maradt vasutasok elhatározták, nem fogadják meg a kormánybiztos tanácsát s 29-én indítják meg a támadást. Magyarnándorban 29-én hajnalban két órakor 120 Mollinári-baka ült kocsira, 45 fő 16-os honvéd és hat vasutas, két géppuskával indul a Csehek kiverésére. 1919. március 21. döntő változást hozott a magyar nép számára. Megalakult a Magyar Tanácsköztársaság. Magyarnándorban is Mohorától független direktórium alakul. Községünkbe csak két nap múlva érkezik meg a nagy változások híre, tehát a direktórium is március 23-án alakul. A község vezetésében Tamás Károly földmívesnek, Leszák Imre földmívesnek és Sramó Pál napszámosnak és részes aratónak volt nagy szerepe. A direktórium működését egyébként szervezetlenség jellemzi. Párt nem alakul, éppen ezért Magyarnándorban az osztályharc pártvezetés hiányában nem érvényesült. A Tanácsköztársaság honvédő harcaiban Székely Pál és Kukla Mihály, mint vörös katonák részt vettek. Különösebb említésre méltó esemény a Tanácsköztársaság idején községünkben nem volt. 1919. augusztus 1-jén a proletárdiktatúra megbukott az egész országban. Községünkbe két nap késéssel jut el a bukás híre. A direktóriumok leváltása megtörténik. A tömeges letartóztatások augusztus 19-e után kezdődnek. Községünkben Sramó Pált viszik el Balassagyarmatra. Két hónapig fogva tartják, majd a törvényszék a gyorsított eljárás szabályai szerint tárgyalja ügyét. November 15-én zsarolás büntette miatt hat havi börtönre ítélik. E dicső korszakot követi a Horthy korszak 25 éve.

A község története a Horthy korszakban

A Horthy korszak sötét évei községünkre is nagy súllyal nehezednek. A község határának zömét a nagybirtokosok uralják.

A község földbirtokosai Dr.báró Buttler Ervin, dr.Báró Buttler Elemér /Buttler Ervin fia/, Morvay György, Tolveth Gyula és Attila voltak.

A Buttlerék 2.500 kat. holdas birtokkal rendelkeznek. Hozzájuk tartozott Kelecsény, Hársaspuszta /Kiskelecsény/.

Morvay György földbirtokos Debercsényben 600 holdas birtokot vásárol, amelyet eladva Magyarnándorban vett meg Bende Gyulától /aki 1.000 holdas birtokkal rendelkezett/ 500 holdat a kastéllyal egyetemben. A Bende féle birtok másik része Tollveth Gyulára és Attilára szállt, öröklés útján.

Gróf Zichy Csukorpusztán 400 hold erdővel és 600 hold szántóval rendelkezik.

A község területi megoszlása a továbbiakban a következő: találunk nagy gazdákat, ilyenek: Sikta Márkus 60 kat. hold, Kovács Márton 40 kat. hold, Nagy Ferenc 40 kat. hold, Tamás János és Sándor fia együttesen 34 kat. hold, Seres Ferenc bíró 36 kat. hold, Varga Pál barát 29 kat. holddal rendelkezik.

10-20 holddal rendelkeznek az alábbiak: Varga Péter barát, Bagyal Mihály, Varga Kálmán, Varga János, Tóth Péter, Poroszka Márton.

A község többi lakói 1-5 kat. holddal rendelkeznek.

A község jelentős részét teszik ki a föld nélküliek, akik napszámosként vagy cselédként tengetik életüket.

A cselédek az itt élő birtokosokhoz szegődtek. Báró Buttlerék 30 cseléddel, külön gazdatiszttal és egy gazdával rendelkeznek.

Gróf Zichy 8 cselédet tart.

A Morvay családnak 10 cselédje, béresei és kocsisai vannak.

Tollvéth Gyula hat cseléddel rendelkezik.

A Nagyatádi féle földreform községünket is érinti. 1920-ban az Országos Földosztó Bizottság földosztást hajt végre. A földosztás folyamán felosztásra

kerül a Zichy- féle földekből 50 kt. hold /ezeket ma is Zichy földeknek emlegetik/, báró Buttler birtokából a Makacsok dűlő, az egész kb. 60 kat. hold. A földosztás, amint a dűlő nevéből is kitűnik, igen rossz földeket juttatott az igénylők kezére. A földosztásnál a jobb földeket a valamilyen pozíciót betöltő személyek kapták, mint például Tóth János 4 kat. holdat /bíró volt/.

Földet kaptak még a sok gyermekesek, s akik a fronton harcoltak. Zömmel 1-3 kat. hold területet kaptak. Azonban a földet meg kellett váltani részletre, a megváltási ár igen magas volt s így legtöbbször nem bírtak fizetni, lemondtak földjükről, eladták azt vagy elvették tőlük.

Az árusításra kerülő földek legnagyobb részét a nagy gazdák vásárolták csekély összegért. Ebben az időben a község rendelkezik postával, vasút állomással, két tanerős római katolikus iskolával, Hangya Fogyasztási Szövetkezettel, önkéntes tűzoltósággal és 1930-ban megalakul a Cserhátvidéki Hitel Szövetkezet, mint az OKH tagja. A szövetkezet Vitéz Schréter Ferenc szandai földbirtokos kezdeményezésére 1930-ban alakul meg. Az első elnök Schréter Ferenc ügyvezető pedig Kőszeghy Albert igazgató volt. 1932-ben az elnök Morvai György magyarnándori földbirtokos lett, az ügyvezető pedig továbbra is Kőszeghy maradt. A székhely Magyarnándorban van, működési köre pedig Mohora, Debercsény, Cserháthaláp, Cserhátsurány, Herencsény, Kiseccset, Terény községekre terjedt ki.

A megye egyik legjobban működő szövetkezete volt.

1920-as évekre tehető a Hangya Fogyasztási Szövetkezet alapítása. 1929-ig Kiss János a Hangya üzletvezetője. Az alapítástól kezdve Kőszeghy Albert a Hangya elnöke.

A község területén a következő iparosok élnek: Marschal Ferenc asztalos, Sramó István cipész, Seres István cipész.

Nagyon sokan eljárnak a vasúthoz pályamunkásként dolgozni. Számuk kb. 32 volt. Ezek közül 10-en a Keletinél dolgoztak, a többiek pedig a balassagyarmati-aszódi vonalon.

A község századfordulótól rendelkezik az Etelka gőzmalommal. A gőzmalom a Bende urasághoz tartozott, igen kicsi volt. 1920-ban leég és megnagyítva újjáépítik.

A malom igen jelentős szerepet tölt be a község gabonájának feldolgozásában. A környéken csak Cserhátsurányban és Balassagyarmaton volt malom.

A fent vázolt birtokviszonyok is tükrözik, hogy milyen volt az itt élő emberek élete. Az életviszonyok egyik fokmérője a lakáshelyzet. Ha e témát vizsgáljuk, tapasztalataink a következők: a községben épült házak zöme vályogból vagy vert fallal készült. Tetőszerkezetük zömét a 30-as évekig szalma fedi. A 30-as évektől kezdődően térnek át a cserepes házakra, hogy ezzel a faluban a tűzveszélyt csökkentsék.

A községben búzát, repcét, szálas takarmányt, kukoricát-cukorrépát, kevés árpat termelnek. Igen fontos a kendertermelés, családonként 50-100 négyszögölt fordítanak e növény termesztésére.

Igen nagy a szegénység, amit abból is lemérhetünk, hogy míg Buttler báró 60 vagon gabonát csépel el, addig a falu összes gazdái 40 vagonnal.

Kevés a faluban az állat is. 35 pár lóról tudunk, a szarvasmarhák száma 110, sokan foglalkoznak borjú neveléssel is. A községben a gazdák hét ökrös fogattal rendelkeznek.

Nézzük meg, hogyan élnek a község lakói rétegződés szerint. E leírásunkból mellőznénk a nagygazdák és földbirtokosok életének taglalását. A község lakossága zömének életével foglalkozunk, így leírjuk, hogyan élnek a kisbirtokosok, cselédek és napszámosok.

A kisbirtokosok kegyetlen munkával művelik földjeiket. Öltözésre, étkezésre nem sokat adnak. Télen a férfiak bársony ruhában, posztó nadrágban, nyáron szőttes ingben és szőttes gatyában járnak. E ruházat igen gyér volt. Jobbára saját maguk állították elő a fehéreneműket, inghez, gatyához való anyagot.

Ilyen viseletben járnak 1935-1940-ig, majd lassanként felváltják ezt az öltözködésüket városiasabbra.

A nők is saját maguk készítik ruhájukat. Pamutos fonalból, szőttes alsó fehérneműt és festett felső inget hordanak. Az asszonyok legfőbb dísz volt a palócos főkötő és a kázmérkendő, amit még a legszegényebb is megvásárolt.

A községben szinte minimális az építkezés, egyedül a házak tetőszerkezetét építik át. Keveset esznek, minden jövedelmüket arra fordítják, hogy földjüket 1-2 holdacskával megtoldják.

Terményük nagy részét, háztáji állataikat e cél érdekében adják el. Ebben az időszakban az emberek értékét nem jellembeli tulajdonságaik, hanem holdjainak száma szabja meg. Élénken élt a községben az emberek birtok szerinti osztályozása. Csak egyforma birtoknagyságú emberek érintkeznek, egymással a házasodást is birtok szerint oldják meg. A süteményt a gyermekek, felnőttek nem ismerik, illetve csak a kelt tészta bukta, túrós lepény kerül vasárnaponként az asztalra. A legnagyobb ünnepeken, mint karácsonykor, húsvétkor, vendégségkor a hús mellett az említett tésztaféleségeket különféle formában fogyasztják. Nagyfokú a községben a pénztelenség, még a birtokkal rendelkezők is gyalog járnak Balassagyarmatra és hátikosárban viszik a baromfit, tejtermékeket.

A községben élő cselédek a birtokosoknál találtak munkát. Idősebb Buttler Ervinnek 30 cselédje volt Kelecsényben, ugyancsak itt dolgozik 8 béres, 4-5 kocsis, 2 juhász, 2 kanász. Hársaspusztán 6 bérese, 2 juhásza és 1 kanásza van. A cselédek juttatásai a következők voltak: megélhetésükhöz legfontosabb a komenció. Ez gabonából 16 hektót tesz ki.

Megoszlásban két rész rozs és egy rész búza volt.

Egész évre 24 koronát, a későbbiek folyamán pengőt kaptak. A pénzt negyedévente adják ki. Húsból 5 kg birkahúst kaptak csak nyáron, sőt egész

évre 10 kg-ot, sajtot egész évre 10 kg-ot, s vaját felolvasztva, 4 litert kaptak. Mivel a juttatásokat negyedévenként kapják így a negyedévek végén már nem volt mit enni. A negyedév utolsó hónapjaiban nem igen jut kenyér az asztalra, ha volt is ezt kukoricalisztből sütötték, vagy krumplit ettek kenyér helyett. A birtokosok szabad tüzelőt /gallyfát/ egész éven át biztosítanak cselédeknek. Juttatás volt ezen kívül még 1 kat. hold föld, amit kukoricával és burgonyával ültetnek el. Szabadsértés tartás is biztosított volt. A sertéseknek legelőt szabadon adtak. A sertések etetése a kormencióból történt.

A szegénységet tetézi, hogy általában minden cseléd család 4-6 gyermekkel rendelkezik. Az élet nagyon szegényes. A gyermekek otthon szőtt ruhákban járnak, a lábbeli majdnem ismeretlen. Megoldatlan volt a gyermekek iskoláztatása és orvosi ellátása is. Nagy volt a gyermekhalandóság, ami a rendszertelen táplálkozásnak és a rossz lakásviszonyoknak tudható be.

A cselédek lakásai a gazdasági épületek mellé épített hosszú házban volt. Egy szobában két család is lakott, s mivel minden két szobához csak egy közös konyha volt, így a közös konyhát négy család használta. A szobák berendezése nagyon szegényes. Egy asztal, egy ágy, egy lóca található benne. A gyermekeknek a földre, szalmára ágyaztak.

Igen hosszú a munkaidő. Hajnal fél négytől este 20-21 óráig dolgoznak. A ruházatuk nagyon szegényes. Az asszonyoknak kenderfonal szőtt, a külső ruhájuk is kenderből készült, csak vékonyabb szálból. A férfiaknak nagyon kevés az alsó és felső ruhájuk.

A gazdaságnál alkalmazott szakemberek, kocsisok, élete valamivel jobb. Nagyobb juttatást kapnak, így például gabonában 20 hektót s földjárulékuk is másfél hold.

Mivel a községben kereseti lehetőség nincs, így a napszámosok az aratást megelőző s az azt követő időszakban az ország egész területét bejárják munkát keresve. Családtagjaik idehaza vállaltak harmados földet az uraságtól az esetben, ha nem fogyott ki az összes föld, illetve ha nem vállalták a cselédek. A nincstelenek közül a szerencsésebbek a nagygazdáknál kaptak munkát. Itt dolgoztak, mint cselédek. Kizsákmányolásuk még fokozottabb, mint az urasági cselédeké. Sok helyen kikötött bérük nem volt, a gazdától

különböző juttatásokat kapnak. Bérük fejében kötelesek voltak a ház körüli, s a szántóföldi munkák zömét elvégezni. Gyermekük és családtagjaik korán megismerkedtek a munkával. Vagy a községben a gazdához szegődnek, vagy főként a lányok háztartási cselédnek szegődnek a városokba. Némi jövedelmet biztosít számukra az arató jövedelem. Már tavasszal elszegődnek egy-egy arató bandába, ahol munkát biztosítanak nekik aratás és cséplés idejére. Nézzük meg, mi volt az aratók jövedelme. Minden lecsépelet 100 q gabonából 11q-t, plusz étkezést, plusz 1 hold feles művelésű kukoricaföldet kaptak. Étkezésre páronként 120 q rozst, 60 kg búzát, 2 kg száraz babot, 2 kg sajtot vagy túrót, 2 liter vaját vagy zsírt /olvasztva/ kapnak. Paprikát, hagymát maguknak kellett venni. Ezen kívül szabad tüzelőt kapnak.

Egy-egy arató csoportnak közösen főznek és a főtt ételt készen kiviszik a határba. Az aratással az évi kenyérszükségletüket zömmel biztosítani tudják.

A falu közigazgatási és művelődéspolitikája

Községünk a Mohorai Körjegyzőséghez tartozik. A község egy kis község házával rendelkezik. Ide száll ki hetente egy alkalommal a körjegyző a község ügyeit intézni. Szintén a község házában tartják az adószedést is, ez is heti egy nap volt, azonban szeptembertől kezdődően két napra emelik fel. A község vezetőségét a következők alkotják: Seres Ferenc bíró, Tóth Péter törvénybíró, Nagy Ferenc pénztárnok és a 24 tagú képviselőtestület. A község vezetőségének zömét a nagygazdák alkotják, a képviselőtestületben tagok a birtokosok is, elvéve akadt egy-két kisebb birtokos is. A képviselőtestület havonta egy alkalommal ülésezik itt, Magyarnándorban. A

községházában egy épületben van a posta, ami a mai iskola TV termének helyén volt található.

A községnek orvosa nincs, bár Mohorán található orvos, azonban az ide nem jár át. Betegség esetén vagy kocsival vitték át a betegeket, vagy kocsit küldtek az orvosért. Azonban a község zöme nem igen veszi igénybe az orvosi ellátást, mivel anyagi lehetőségeik ezt nem engedik meg. Rendelkezik viszont a község bábaasszonnyal, aki kisebb betegségek gyógyítását elősegíti. Igen, dívik a kuruzslás. Próbálnak betegeket gyógyítani ráolvasással.

Nézzünk meg pár adatot a község művelődéséről 1945 előtt.

1945 előtt a községben egy elemi iskola volt, két tanteremmel. Ezeket a tantermeket 1880-ban építették. 1929-ben felújították, azaz nagyobb ablakokat építettek bele s kb. 80 cm-rel a magasságát növelték. 1945 előtt két tanulócsoporttal működik és a községben élő pedagógusok száma 1935-1945-ig kettő. 1944-ben az iskola férfi nevelőjét, Bolla Gyulát katonai szolgálatra hívták be, s helyette új tanerőt nem tudtak biztosítani. Iskolánk római katolikus egyházi iskola volt.

Közvetlen felügyeletet a mindenkori plébános, mint iskolaszéki elnök gyakorolt az iskola munkája felett. Az iskolai és iskolaszéki elnök munkáját még a körzeti esperes is ellenőrizte. Az iskolai nevelés középpontjában az idealista vallásos nevelés állott. A hittannak, mint tantárgynak központi szerepe volt. A tanterv gyakorló órát is biztosított, amit a tanítónak kellett megtartani. A helyi iskolához a községből és a környező tanyákról, pusztákról jártak be. Csukorpuszta, Hársaspuszta, Kiskelecsény, Nagykelecsény. E négy helyről kb. 32 tanuló járt iskolába. A zord téli időben nem volt mindig megoldható a bejárásuk, s ilyenkor több napig otthon maradtak. Több tanuló csak a 3-4 osztály elvégzéséig jutott el. 1925 és 1945 között 4 személy érettségizett, akik közül egy főiskolát, másik mezőgazdasági akadémiát végzett. A 4 közül csupán egy volt paraszti származású. Az elmaradottság legszembetűnőbb fokmérője, hogy az elemi iskola nem biztosította sem az alapműveltséget, sem a további művelődéshez szükséges alapokat. A községben kultúrotthon, olvasóköri nem működött.

A község pedagógusai és egy-két haladó szellemű káplán tartott esetenként, főként a fiataloknak előadást. Mint ifjúsági szervek a Kalot, Kalász, Szívgyárda működik papi felügyelet mellett.

Szembetűnő még a lakáskultúra és az egészségügyi kultúra nagyfokú hiánya. A község háború előtti könyvtára a front átvonulása során tönkrement. 1945 előtt kéttelipes és négy kristálydetektoros rádiót tartottak nyilván. A napilapok előfizetőinek száma 1945 előtt 6-8 fő /az akkori községi vezetők és földesurak/. Vasárnaponként, alkalmanként a község dolgozói is megvették az újságot. Időnként a tanítók vezetésével betanítottak néhány népszínművet, melyet az osztály tantermében adtak elő. Fő szórakozása a község lakóinak az volt, hogy esténként eljártak egymáshoz fosztóba, fonóba s ott népdalokat énekeltek, meséltek egy jobb jövőről.

Községünk történetén keresztül így jutunk el a második borzalmas világégéshez, a második világháborúhoz. 1938-ban igen feszültté válik a világhelyzet. A háború előszele végig száguld egész Európán. A községet, mint gazdasági, mint katonai téren jelentősen érinti a második világháború. A községből és Kelecsényből 114 fő lett mozgósítva. A mozgósítottak a frontra lettek irányítva. A frontra behívottak közül 19 nem tért vissza.

A háború gazdasági téren is komoly nehézséget jelent a község életében. Többek között bevezetik a jegyrendszert, a cséplőgéptől rögtön elszállítják a gabonát a fejadag kivételével.

Az itthon élő szegényebb réteg még nagyobb nyomorba süllyed.

A háború idején a községben levente korúak erőteljesebb kiképzése megkezdődik abból a célból, hogy a fegyveres harcnál alkalmazzák őket. Alkalmazni nem tudják őket, mert Köszegehy Albert megakadályozza a leventék elvitelét, nem vonultatja be őket Balassagyarmatra a futár által megadott időre.

A község jelentős károkat szenved a német megszállás alatt az állatállományban. A németek elvisznek 60 lovat kocsival, szerszámmal, 82

szarvasmarhát, 30 borjút és kettő darab személygépkocsit. Ugyanakkor megkezdik a községben élő zsidó lakosság elhurcolását. Hét főt visznek koncentrációs táborba, közülük kettő tér vissza 1945. április végén.

A község birtokosai egyre forróbbnak érzik a talajt a front közeledésével. Báró Buttler nyugat felé menekül sátoros szekéren, azonban a szovjet csapatok gyors előrenyomulása Budapesten éri utól. A községben a háború következtében három lakóház tönkremegy, megsérül a templom jobb szárnya, a vasútállomáson felrobbantják a raktár épületet és a váltókat.

1944 decemberében Köszegehy Albert, mint leventeoktató felszólítást kap, hogy leventéivel foglaljon tüzelőállást Kiseccset és Szécsénke között. Nem tesz eleget a felszólításnak, sőt félre értelmezi a harmadik parancstáviratot is s így este 8 óra helyett, reggel nyolcra viszi be a leventéket Balassagyarmatra. Innen nem viszi őket tovább Galántára, a központi gyűjtőhelyre, hanem Balassagyarmaton állítja őket őrségbe s innen másnap hazatérnek.

Sokan megunják a háborút s nem térnek vissza a frontra. Így név szerint Nagy Lajos, Mizera József, Szarvas János.

A szovjet hadsereg 1944. december 8-án menetből felszabadítja délután három óra harminc perckor Kelecsényt és este tizenhét órakor községünket is.

Jelentősebb harcok Kelecsény felett a forrásoknál voltak. A szovjet csapatok előrenyomulása oly gyors volt, hogy Kelecsényből még a sebesült német katonákat sem tudják elszállítani. A községterületén szórványos lövöldözéseken kívül, egy páncél-gépkocsi kilövésén kívül nagyobb harci cselekmény nem történt. Bár a község központjában levő nagyhíd alá volt aknázva, azonban a felrobbantásra a fasisztáknak már nem volt idejük. Az idő esős, ködös, sáros volt. Községünket szovjet harcosok szabadítják fel. A felszabadító alakulat parancsnoka Köszegehy Albertéknél lett elszállásolva. Mindenki készül az új életre.

1945. év tavaszán kisebb mérvű földfoglalásnak vagyunk tanúi. Lassan megindul a termelés. Kapával, ásóval megrokkant lovakkal indul meg a

földművelés, a termelés. Kelecsényben a gunyhóbérci táblánál 30 fő 25 kat. hold földet foglal el. E földfoglalásban részt vesz a puszta minden cselédje.

1945. májusában alakul meg a földosztó bizottság. A bizottság elnöke Mihályi Mihály, titkára Kalocsai Mihály, szakértője Veszely Márton, tagja: Aradi János, önálló földosztó bizottság Kelecsényben nem alakul azonban a kelecsényiek közül a magyarnándori földosztó bizottsághoz tartozik: Kremnicsán Gábor, Veszelka János, Tóth János. A földet Duka Ferenc mérnök méri ki. A földosztás 1945. augusztusában kezdődik meg. A községben ötszáz holdat osztanak fel 130 igénylő között. Egy-egy igénylő 2-5 holdat kapott. A benyújtott igényeket nem sikerült kielégíteni. Kelecsényben 900 kat. hold földet osztanak fel 65 igénylő között. Itt már tervszerűbben megy az osztás. Két és fél holdat osztanak alapként, egy kat. hold jár a katonaviseltségért, s gyermekenként egy kat. holdat kapnak az igénylők. Így átlagban 6-7 és fél hold jut fejenként. Az igényeket itt sem sikerült kielégíteni, hisz a parasztság évszázados föld éhsége nem ismer határt. Az egyik adatközlőnk édesanyja például 30 holdat igényel. A községbe visszatérő földbirtokosok, így Morvay és Tollvéth rémhírekkel zavarja a földosztó bizottság munkáját. Báró Buttler feketelistát vezet az igénylőkről. Lassanként megindul a normális élet. 1945 júliusában megalakult a Nemzeti Bizottság. Elnöke: Köszegehy Albert, tagjai: Benkó Gábor, Benkó Ferenc, Kalocsai Mihály, Kremnicsán Gábor, Nagy Dániel, Veszelka János, id. Nagy János, Pásztor Mihály és Mihályi Mihály voltak képviselve. Pártelosztás szerint a Nemzeti Bizottságban Mihályi Mihály, Benkó Gábor, Benkó Ferenc, Kalocsai Mihály a parasztpártot, Nagy János, Nagy Dániel a Kisgazdapártot, Köszegehy Albert a szociáldemokrata pártot, Pásztor Mihály a kommunista pártot képviseli. Kremnicsán Gábor és Veszelka János, mint párton kívüliek vesznek részt a Nemzeti Bizottság munkájában.

1945 augusztusáig községünkben megalakul a Kisgazdapárt, Nemzeti Parasztpárt, a Szociáldemokrata párt és a Kommunista párt. A Kisgazda párt vezetői Nagy János, Nagy Dániel, a Nemzeti Parasztpárt vezetői Kalocsai Mihály, Aradi János, Mihályi Mihály voltak, a Szociáldemokrata pártot Köszegehy Albert, Varga Pál, a Kommunista pártot Pásztor Mihály és Paksi István vezeti. 1945-ben ifjúsági szervezet nem alakul.

Községünk története 1945-től napjainkig

A felszabadulás eseménye döntő fordulatot jelent községünk dolgozó életében. Az élet visszaszökken a rendes kerékvágásba. Az emberek dolgoznak a földeken, nagy munkakedvvel. Sokat segítenek a község arculatának formálásába, a vasárnaponként Csepelről idelátogató falujárók.

A falujárók felvilágosító munkát végeznek, segítenek a gazdasági élet megindításában.

A felszabadulás után a termelés megindítását és a gazdasági élet helyreállítását a Termelési Bizottság irányítja.

1945 márciusában megindul a tanítás. Az első tanítók Rónai Gizella és Kőhalmi Ferenc voltak. 1948-ban megtörténik az iskola államosítása. A községben az államosítással kapcsolatban nagyobb ellenállás nem volt tapasztalható, mivel ekkor a község rendelkezik az egyik legerősebb kommunista párt alapszervezettel. A háború után még tíz évig csak a meglévő két tanteremben folyt a tanítás.

1954-ben egy új tantermet, előszobát és kis szertár helyiséget építettünk. A gyermeklétszám növekedése, a szakosítási rendszer bevezetése megkövetelte további tantermek építését. 1961-62-ben egy tanterem, nevelői szoba, igazgatói iroda és zárt folyosó épült a meglévők mellé. 1964-ben újabb tantermet, majd 1967-68-ban műhelytermet és két szertárhelyiséget építettünk. Ma az iskola egy telken, három épületben nyert elhelyezést. Nevelői lakások száma három, ebből kettő az iskolában, egy a községben van. 1969-ben épült meg egy nevelői lakás.

A tanulócsoporthok a következőképpen alakulnak: 1945-51-ig két tanulócsoporth van. 1952-59-ig négy tanulócsoporth, 1959-60-ban hat tanulócsoporth, 1960-61-ben hét tanulócsoporth, 1961-1964-ig nyolc tanulócsoporth, 1964-től a mai napig kilenc tanulócsoporthja van az iskolának. 1945-ben 126 fő jár iskolába. 1956-57-ben 165 fő, 1960-61-ben iskolánkhoz csatolják Debercsény és Sente községek felső tagozatos tanulóit s így

tanulólétszámunk 258 főre emelkedik. Azóta általában 230-250 között változik a létszám.

A körzetesítés 1960. szeptember 1-vel történt. A legnagyobb ellenállást a rétsági járási tanács vb. tanúsította. Azonban a meggyőző munkát siker koronázta. Az eredményesség nemcsak statisztikailag, hanem tartalmában is megmutatkozott. Több tanuló kerül középiskolába, vagy a szakmunkásképző intézetbe. A nevelő létszám alakulása a következő: 1951-ig két tanerős az iskola, 1951/52-ben három tanerős lett, 1953-1959-ig öt tanerős, 1959/60-ban hat tanerős, 1960/61-ben nyolc tanerős, 1961-64-ig tíz tanerős, 1964-től 13 tanerő működik az iskolában.

1962-től két tanulócsoportos napközi működik az iskolában 1968. februárjáig. Azóta napjainkig egy tanulócsoportos napközi otthon működik, de ugyanakkor a bejáró tanulók étkeztetése biztosítva van.

1950-59-ig nyári idényben idénynapköziotthon fogja össze az óvodáskorú gyermekeket. 1959. július 1-től állandó óvodánk lesz. Kezdetben egy tanerős, egy csoportos 1965-től két óvónővel két csoportos lett az óvoda. 1967-től három tanerőre fejlesztette a művelődésügyi osztályt.

Jól mutatja a műveltség emelkedését az iskolázottsági szint emelkedése. 1945 óta 570 fő tett sikeres nyolcadik osztályos vizsgát iskolánknál. Ezek közül kb. 100 fő a dolgozók általános iskolájában végzett.

A középiskolai beiskolázás 1945 után az 1950-es évek elejéig igen lassú ütemű volt. Átlagban 2-3 főt sikerült középiskolába beiskolázni. Ebben az időben főiskolát, egyetemet a községből senki sem végzett.

Az ötvenes évek elejétől évente 7-8 fő végezte el a különböző középiskolát, technikumot, szakközépiskolák osztályát, illetve itt érettségiztek.

Külön meg kell említeni, hogy az állami gazdaság dolgozói közül többen elvégezték a mezőgazdasági technikumot és a felsőfokú mezőgazdasági technikumot levelező úton. Ezeknek a száma: hét fő.

Sikeres érettségit tettek különböző középiskolában, technikumban, szakközépiskolában 126-an. Főiskolán, felsőfokú intézményben, egyetemen ez ideig egy fő végzett.

A községünk értelmisége sem felkészülés, sem aktivitás szempontjából nem mondható egységesnek. Különböző iskolák, intézmények szellemét hozták magukkal, más-más gazdasági szervnél, vagy intézménynél dolgoznak, összefogásuk művelődési otthon hiányában lehetetlen volt.

Gátolta az egységes platform kialakítását az is, hogy egyes gazdasági intézmények értelmiségi dolgozói mereven elzárkóznak a közösség problémáinak megoldása előtt. Bízunk benne, hogy az új művelődési házban teret tudunk biztosítani egy értelmiségi klub működéséhez, ahol végre egymásra találhatnak.

Pályaválasztáskor a szülők elsősorban az ipari pályák felé irányították gyermekeiket. Az említett pályák telítettsége után elértük, hogy az utóbbi években mezőgazdasági szakmunkásképzőbe is jelentkeztek tanulóink.

Az állami gazdaság kiképezte saját szakmunkás gárdáját, és a nyolcadik osztályt végző tanulók közül minden évben új szakmunkásokat alkalmaz.

Nézzük meg a népművelés fejlődését.

1945 után még az államosítás előtt megváltozott a község népművelési képe. Az új rendeleteket, az új kultúrát mindenki szomjazta és ezeket az iskola egyik tantermében ismertették alkalmanként. Községünkben 1949-ben alakul az Állami Gazdaság. A vezetőség a tanácskozó termét felajánlotta, illetve biztosította népművelési célokra 1949-1964-ig. Minden nagyobb megmozdulás, előadás, Szabad Föld, Téli Este, később mozielőadás ebben a teremben bonyolódott le. 1954-től aktív népművelési munka alakult ki a községben. A párt, a tanács, a helyi szervek, az iskola nevelői összefogtak a község kulturális életének fellendítésére. Központi előadókkal, nívós előadásokat tartottak. Az Állami Gazdaság szakembereket hozatott előadások megtartására. A községnek jól működő énekkara, tánccsoportja és színjátszó csoportja volt. A gazdasági tanácsterem, illetve kultúrház felszámolása után a népművelési munka az ismeretterjesztés vonalára csapott át. Itt rendeztük meg országosan először a Balassagyarmati Járási Ismeretterjesztő Napokat. Úgy érezzük, hogy népművelés területén a most 1969 decemberében átadásra kerülő új Művelődési házban ki tudjuk bontakoztatni erőnket, a népművelési munka felfejlesztésére.

A község 1947-től háromszáz kötetes könyvtárral rendelkezik. A tervszerű fejlesztés következtében jelenleg 1900 kötet könyv van a könyvtár birtokában.

Jelenleg a községben 440 napilap, 78 folyóirat jár. Nagyban elősegíti a műveltség terjesztését a községben található 362 db rádió és 139 televízió.

A község lakói 1950-es évekre anyagilag megerősödnek s megindul a nagyarányú építkezés. Régi házaikat lebontják, helyükbe új, hatalmas házakat emelnek. Három új utcásor bizonyítja az anyagi jólét emelkedését. A felszabadulás óta a községben több, mint 180 ház épült.

A következőkben vizsgáljuk meg a községben lévő gazdasági létesítmények fejlődését.

Vizsgáljuk meg a legelőször alakult földműves szövetkezet, mai nevén ÁFÉSZ fejlődését.

Községünkben a földműves szövetkezet 1947-ben alakult 20 taggal. A megalakuláskor öttagú vezetőséget hoznak létre. Az ügyvezető Köszeghy Albert.

A megalakulásnál szövetkezeti tulajdonba került a volt földbirtokosok mezőgazdasági felszereléseinek egy része, így 1 db Hoffer, 1 db Kormitt traktor, 3 db lóvontatású vetőgép, 1 db cséplőgép, valamint ekék, boronák stb. A mezőgazdasági gépeket és a felszereléseket a szövetkezet vezetősége az újonnan földhöz juttatott egyéni termelők részére minimális bérleti díj ellenében adta ki, hogy a termelést ezzel is elősegítse. A bérletből és a tagsági díjból, mely akkor 20 Ft volt tagonként, befolyt összeget közös alapra helyezték és ezzel indult meg a földműves szövetkezet.

A megindulás után szerződéses termeltetés jött létre a termelők és a vállalatok között. Ilyen szerződöttők voltak: a terményforgalmi, a cukorgyár, a baromfi ipar és a tejipar. A felvásárlást a szövetkezet bizományban végeztette és szállította a fenti vállalatok részére jutalékkulcs felszámítása mellett.

1950-ben új üzemággal bővült a munka és ekkor került átvételre Nagy Mihály volt kiskereskedő vegyes és italboltja a teljes árukészlettel. Az átvett kereskedelmi egységek áru és berendezés értékét a volt tulajdonos részére készpénzzel egyenlítette ki a vezetőség. A megindulásnál, melyet a volt tulajdonos vezetett /továbbra is a vegyesboltot/ a forgalom a boltnál 20-25.000 Forint, az italboltnál 10-12.000 Forint volt. Az áru beszerzéseket a szövetkezet az ügyvezető és boltvezető személyes bevásárlása és lovas

kocsival történő szállítása útján Balassagyarmatról a különböző kereskedelmi vállalatoktól készpénzes betétkönyvre vásároltak.

Az első szövetkezeti egyesítés 1953. október 1-jén jött létre Magyarnándor központtal. Hozzá tartozó községek: Mohora, Cserháthaláp, Cserhátsurány, Herencsény.

Az áruellátás bővült, a forgalom növekedett. A vegyesbolt forgalma elérte a havi 50.000 Forintot és az italbolt is meghaladta a havi 20.000 Forintot. Az ellenforradalom után a körzeti szövetkezettől kivált Herencsény, Cserhátsurány és később Mohora község is.

1957-ben mint új üzemág jelentkezett a Tüzeptelep, mely nagyobb kapacitással 1959. évben kezdett működni, a jelenlegi telepen, de igen kezdetleges raktári helyiségekkel. Az ellenforradalom utáni időszakban a vegyesbolt elérte a havi 100.000 Forint forgalmat és az italbolt is meghaladta a havi 35.000 Forintot.

Ezek a forgalmak folyamatosan emelkednek.

1963 január 1-jével hozzák létre a nagyobb körzeti szövetkezetet mohorai központtal. A szövetkezethez tartozó községek: Mohora, Magyarnándor, Debercsény, Cserháthaláp, Cserhátsurány, Herencsény, Terény, Szanda, Szandaváralja. 1964-ben épül a presszó és szeszfőzde, ugyanakkor kerül sor az italbolt korszerűsítésére. 1965-ben épül a jelenlegi új vegyesbolt. Bővült az áruellátás, emelkedett a forgalom. 1965 szeptemberében vissza került a központi iroda Magyarnándorba és 1966. április 1-jével, mint Magyarnándor és vidéke körzeti FMSZ került hivatalosan nyilvántartásba.

A presszó forgalma 30-35.000 Forint volt beinduláskor. 1969. évi átlagforgalma meghaladja a 75.000 Forintot. A vegyesbolt – mely önkiszolgáló – átlagos havi 400-420.000 Forint forgalmat bonyolít le. Az italbolt havi 150.000 Forint forgalmat bonyolít le.

1968. április 1-jén a szövetkezet neve Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet /ÁFÉSZ/ címre változott. Megfelelő apparátussal, szakemberekkel dolgozik a lakosság áruellátása érdekében.

Jelenleg a községben a következő üzemegységek találhatóak: vegyes önkiszolgáló bolt, italbolt, presszó, húsbolt, tüzeptelep, szeszfőzde, vegyes és tojás baromfi felvásárló.

A községben jelenleg a szövetkezeti tagok száma 327 fő.
Ezek az üzemágak a körzet forgalmának kb. 40%-át teljesítik.

Községünk legjelentősebb gazdasági üzeme az 1949-ben alakult Állami Gazdaság.

A gazdaság volt a földbirtokosok elhagyott és a 100 kat. holdat meghaladó földesúri birtokokból tagosítás folytán 1400 kat. hold földterülettel két járás, a balassagyarmati és rétsági járás közigazgatási határain belül 10 község és tanya – major – határában alakult. A földek Magyarnándor, Debercsény, Szente, Kétdodony, Mohora, Cserháthaláp, Cserhátsurány, Herencsény községek közigazgatási területein feküdtek. A földbirtokosok által elhanyagolt földek zöme 1945-től teljesen műveletlen és rossz fekvésű volt. A többi rész, amely ugyan kisebb hányada volt az összterületnek, sekély művelésű, táperőben gyenge talaj volt. Mivel országos viszonylatban ilyen földterület igen tekintélyes mennyiségben volt, így a párt és állam vezetés úgy határozott, hogy államosítja és megalakítja az állami gazdaságokat, melyeknek elsőrendű feladatául tűzte ki, hogy az így elhanyagolt földterületeket művelje és rakja le a szocialista nagyüzem alapjait a mezőgazdaságban. Ezzel párhuzamosan – mivel a mezőgazdaság nem létezik állattenyésztés nélkül – állatállományt kellett felvásárolni, amely állati termékeket adott az ország lakossága számára és nem utolsó sorban az utánpótlást és a föld termőképesség fokozásának alapfeltételét a szerves anyag utánpótlást, szerves trágya termelést. E célnak megfelelően 1949-ben az állatállomány az alábbi volt: 2 pár ló, 7 pár igás ökör, 38 db tehén és 2 db tenyészbika.

Az 1949. évi őszi vetésekhez szükséges alapfeltételeket, a szántást, fogasolást, vetést, az előbbieken felsorolt igás állatokkal és bérelt vagy a helybeli kisparasztoktól kölcsön kért munkagépekkel végezték. Az akkori nehéz körülmények között 30 fő volt a gazdaság létszáma. Ebből jelenleg 12 fő dolgozik a gazdaságnál. Majd a kezdeti nehézségek után évről – évre javult a helyzet, gyarapodott a gazdaság földterületétől kezdve a gazdasági felszerelésein keresztül a dolgozók helyzete.

1951 őszén a kétbodonyi részt átadtuk, mivel egy új gazdaság alakult Kétbodonyi Állami Gazdaság néven.

Évről - évre mindinkább a korszerű nagyüzemű gazdálkodás felé kellett orientálódni a talaj művelés és a termelés terén, amelynek alapján a termelés összetételének megváltoztatására készítette a vezetést. A gazdaság területének voltak olyan részei, ahol a növénytermelés teljesen lehetetlenné vált, részben az alacsony terméshozamok, részben a művelési viszonyok miatt. E területeken a talajvizsgálás eredményétől függően gyümölcs telepítést végeztek. Így kerültek a gazdaság dombos, lejtős területei megfelelő talaj előkészítés után gyümölcsös kertekké.

Összesen mintegy 1.000 kat. hold területet telepítettek be gyümölcsfával. E tevékenység minden szempontból jónak bizonyult, de különösen 2 szempontot kell kiemelni:

1. növénytermelés szempontjából szinte értéktelen területen világhírűvé vált gyümölcsöt termelnek
2. a tábla fekvése miatt állandó vízmosást, a termőfelület lemosását, a gyümölcsfák telepítésével bizonyos mértékben megakadályozták.

E termelési összetétel megváltoztatásával az anyagi helyzet is megváltozott, mert addig, amíg a régi hagyományos termelési móddal és növények termesztésével 2-3.000 Ft értékű árut lehetett előállítani, addig a gyümölcsfák 3-4 éves termőre fordulása után 20 – 25.000 Ft összegű árut adtak.

Ezzel párhuzamosan fejlesztették az állattenyésztést is.

Természetszerűvé vált, hogy a fejlett nagyüzemű gazdálkodás szükségszerűsége lett az is, hogy a gépek szaporodása mellett a hozzáértő emberek létszámának is szaporodni kellett, amely magával hozta a szakmunkásképzést.

Az 1949-es megalakulást követő években a községek kezelésében levő földeket ugyancsak megkapta a gazdaság, így évről évre nagyobb lett a területe, stabilizálódott helyzete.

A párt és kormány a szervezetileg kiépített és megerősödött állami gazdaságok célkitűzéseként az ország tenyészállat pótlását, vetőmag

szükségletének megtermelését tűzte ki célul. E megbízatásnak eleget tett kezdettől fogva.

Az 1951 őszen újonnan megalakított kétbodonyi állami gazdaságot a helytelen vezetés és ennek következményei miatt 1955. július 15-i hatállyal feloszlatták és bizonyos részét, illetve azt a területet, amelyet 1951-ben átadtak, sőt még Romhány és Szátok község közigazgatási területeihez tartozó földterületeket is visszakapta a magyarnándori gazdaság.

1952-ben a szügyi tangazdasághoz tartozó Csesztve község közigazgatási területén levő Galibapusztát kb. 380 kat. hold területtel ugyancsak a gazdasághoz csatolták. Talajviszonyaik rosszak, gyenge képességű futóhomok, melyet gyümölcsstelepítésnél használtak ki maximálisan.

1969. január 1-i hatállyal a mezőgazdasági szakmunkásképző iskola szügyi tangazdaságát –annak kis területére való tekintettel - ugyancsak a magyarnándori állami gazdasághoz csatolták. Ugyanakkor a kétbodonyi részt a borsosberényi állami gazdasághoz csatolta a felügyeleti hatóság.

Így lett a község és közvetlen szomszéd községek területén levő 1400 kat. holdon gazdálkodó állami gazdaságból 1969-ben 5200 kat. holdon termelő gazdaság.

A kezdeti időben kis termelési értékű gazdaságból ma már 60 millió termelési értékkel rendelkező nagyüzemi gyümölcsstermelő gazdaság lett. A gazdaság történetéhez tartozik az az örvendetes tény is, hogy a kezdeti nehézségek leküzdése és a lehetőségek felismerése és megvalósítása mellett 1958-tól folyamatosan és évről évre nagyobb összegű nyereséggel zár a gazdaság.

Ehhez ugyan meg kellett teremteni a szükséges alapokat, amelyek a következőkből állnak.

1. nagyüzemű gazdálkodáshoz szükséges alapok lerakása
2. minél nagyobb gépesítési fok elérése
3. a dolgozók elméleti és gyakorlati szaktudásának fejlesztése
4. korszerű nagyüzemi vezetési módszer kialakítása és gyakorlatiasítása
5. a dolgozók anyagi és erkölcsi megbecsülése

A fentiek folyamatos megvalósításával egyidejűleg megteremtődik a rentabilitás és 1958-tól a nyereséges gazdálkodás. Immár 13 éve, hogy a gazdaság nyereségrészesedést fizet, amelyet köznyelven az év tizenkét hónapjának fizetésén felül 13. havi fizetésnek neveznek.

A gyümölcsstermelés nem lenne lehetséges önmagában, így szükségszerűen állattartással és növénytermesztéssel is foglalkozik a gazdaság. A nyereség ugyancsak a fentiekben leírt tevékenységekből adódik az alábbi megoszlásban, százalékban kifejezve:

gyümölcsstermelés 40%

állattenyésztés 38%

növénytermesztés 22%

Jelentős szerepet tölt be községünkben az állami erdőgazdaság fafeldolgozó telepe és rakodója. 1951-től 1955-ig Cserháthalápon volt az iroda, innét irányítják a rakodást.

1951. február 1-től a rakodó mellett létrehoznak egy fatelepet, melynek vezetője Kotrebaj János lett. Azóta rendszeresen hat ember dolgozik itt. Eleinte szőlőkarókat készítenek kézierővel. Ebben az időben több erdészet szállítja ide vontatóval a bányafát. Évi 6-8 ezer m³ fát szállítanak innen.

1955-ben fűrészüzem alakul. Gyártanak: szőlőkarót, ládasarkot a Hungarófrukt üzemnek Budapestre. A rönköket a budapesti fűrésztelepnek szállítják. Szlovákiából érkezik ide fa. Ezenkívül gyártanak kerékküllőt, kerékagyat, parkettát. Továbbra is szállítanak bányafát a nógrádi szénbányának és a borsodiaknak.

Külföldre is gyárt a fűrészüzem Ausztriának parkettát, Nyugatnémet országnak palettadeszkát. Két havonként kb. 20-20m³-t. Jelenleg hat fűrészkes dolgozik két műszakban: reggel 4-től este 19 óráig.

A telek bővítése 1968-ban történik. Jelenleg 1500 m²-en fekszik a telep. Komoly fűrészcsarnok épült, szociális épülettel együtt. A vízvezeték be van szerelve, fürdési és mosakodási lehetőség van. A rakodó betonfallal épült, surrantóval rakják a fát. Távlati terv új fűrészcsarnok építése, és az ipari vágány korszerűsítése. Jelenleg bányafát már nem szállítanak, csak a fűrészgép készítményeit szállítják. Hulladék fa eladásával is foglalkoznak, amit a környék lakossága visz el, s így besegítenek a tüzelő ellátásába.

A községben levő gőzmalmot 1963-ban leállítják s átalakítják takarmánykeverő üzemnek. Területét évről évre növelik, szociális létesítményeket építenek mellé, új, korszerű gépeket hoznak be, s így jelenleg a környék tápszükségletét innen látják el.

Mintegy tízféle tápot készítenek. Jelentős munkaerőt foglalkoztatnak a község lakói s a környék lakói közül.

A tanácsok megalakulásáig, 1950-ig a község továbbra is a mohorai körjegyzőséghez tartozik. Az első tanácselnök Juhász István, majd őt követi Kremnicsán Gáborné, Kőszegi István és a jelenlegi tanácselnök Gyurek János. Az 1950-es tanácsválasztásokkor önállóvá válik a község s mint Magyaránador-Debercsényi tanács alakul meg. Egyelőre az egyik államosított házat rendezik be tanácsházának. 1954-re megépül az új tanácsháza, mely a mai napig is ezt a szerepet tölti be.

1963-ban közigazgatásilag a cserháthalápi tanácsot is idecsatolják.

A tanács igen jelentős eredményeket ér el. Járdásítanak, utakat építenek, 1964-re megépül az Állami Gazdaság melletti orvosi rendelő, melybe fogorvos kerül. E rendelő biztosítja egyben a község betegellátását is, ugyanis itt tartja a körzeti orvos a rendeléseket.

1965-re megépül az új posta, majd 1968-ra elkészült az új orvosi lakás és rendelő, mert a régit az állami gazdaság iroda és szolgálati lakás céljára átveszi. Az új orvosi lakás és rendelő még korszerűbb ellátású, külön fogorvosi, s külön betegrendelőből áll. A község jelenleg is rendelkezik egy fogorvossal, s a beteg ellátását a mohorai körzeti orvos látja el.

A község villamosítása 1953-54-ben történt. Az elmúlt esztendőben bővítették a már elavult hálózatot, s hozták létre a Fő utca új, modern higanygőzös világítását.

A község közbiztonsága a felszabadulás óta jó. 1956-ig körzeti rendőrőrs volt, ma pedig a kmb. megbízott őröködi a község rendjén.

A másik nagy kiterjedésű gazdasági szektor a termelőszövetkezet. 1959. október 1-én alakul meg a termelőszövetkezet. A tagok száma: 208 fő.

Lényeges változás 1968-ig annak ellenére, hogy kettő község csatlakozik 273 fő lesz a taglétszám. A termelőszövetkezet az alakuláskor 1374 kat. hold földterülettel rendelkezik.

A tsz 1968-ig II. Rákóczi Ferenc Termelőszövetkezet néven működik. A termelőszövetkezetet a következő elnökök irányítják: 1959-től 1969. szeptember 1-ig Benkó Ferenc, 1961. szeptember 1-től 1964. okt. 30-ig Pongrácz István, 1964. november 1-től 1967. február 28-ig Veszélka János, 1967. március 1-től Papp László a tsz elnöke.

A tsz 1960-ban Debercsénnyel egyesül. A taglétszám jelentősen megnövekedik, új tagok lépnek be. 1961-ben a tsz egy zetort vesz hitelből. Ekkor a lóállomány 35 db. A földeket főként ezzel művelik meg. 1964-ben Cserháthaláppal egyesül, az egyesülés ideje február 1.

A tsz egyre inkább erősödik, termés eredményei felfelé ívelő tendenciát mutatnak. 1968-ig munkaegység díjazási formákat alkalmaznak. 1968-ban egy munkaegységre 44 Forintot fizetnek. 1968-ban a tagok száma 273. Ebből 110 férfi, 163 nő.

Jelentős mennyiségű volt a műtrágya felhasználása is. Egy kat. holdra 3q műtrágyát használnak fel. A műtrágya felhasználása jótékonyan segíti a növények termés átlagának növekedését. Így a kalászos növények termésátlaga 16,2 q volt, ami a járási átlag felett van.

A növénytermesztés árbevétele a négymillió – hétszáztizenegezer forint felett 5 millió 912 ezer lett.

A növénytermelés mellett jelentős volt az állattenyésztés is.

A tervezett 4 millió ötszáztizennégyezer forint helyett hatmillió – hatszázötvennyolcezer forint volt a bevétel.

Jelentősen csökkent a tápfelhasználás. Jó anyagi bevételt jelentett a húscsibe nevelés és a juhászat is. Termelőszövetkezet erősödését ezek a számok is híven tükrözik. Az elmúlt évben olyan eredményt értek el, amelyre minden dolgozója büszke lehet. Összesen négymillió – kilencszázhuszonegyezer forintot fizetnek ki a tagoknak. Először fordult elő, hogy a termelőszövetkezet életében az egy dolgozóra jutó évi jövedelem 15.140 Ft volt.

Ez az összeg 2.439 forinttal több az előző évnél. Biztos lett a munkából kiöregedett tagok helyzete is. Nagy jelentősége volt, hogy az 1969. évben a mohorai és magyarnándori tsz egyesül és 1969. január 1-jével rátértek a

pénzbeli díjazási formára. A két egyesült tsz tagoknak száma: 418 fő lett. Az egyesült tsz neve: Mikszáth Kálmán Mezőgazdasági Termelőszövetkezet lett. Az egyesült tsz területe 3.956 kat. hold. Ebből szántó: 2.391 hold, rét 423 hold, erdő 504 hold, szőlő 32 kat. hold /nem termő/, gyümölcsös 32 kat. hold, legelő 489 kat. hold és 85 kat. hold művelés alól kivont terület.

A termelőszövetkezet a következő állatállománnyal rendelkezik: 16 pár lófogat, szarvasmarha 444 db, csikó 9 db, juh 646 db – ebből anyajuh 404 db, baromfilészám: átlagosan 27-28.000 darab egy-egy turnusban. Baromfinevelésnél vágásra kerülő húscsibéket állítanak elő. A tsz egy évben 5-6 turnust nevel fel.

Sertésenyésztéssel nem foglalkoznak, mert a baromfitenyésztés abrakigényes, ugyancsak abrakigényes a sertésenyésztés is s a tsz mindkettőnek a szükséges mennyiséget nem tudja előállítani.

A növekvő terméseredményekhez nagymértékben hozzájárul a jobb vezetés, a több műtrágya használat és a munkához való jó hozzáállás.

Terméseredmények 1969. évből

<u>Termény</u>	<u>vetés terület kat. hold</u>	<u>mennyiség q</u>	<u>termés</u>
<u>átlag q/kat. hold</u>			
buza	664	9157	13,8
rozs	102	915	9
őszai árpa	266	3841	14,4
tavaszi árpa	145	2254	15,5
kukorica	87	2484	28,6
morzsolt			
étkezési borsó	40	388	9,94
cukorrépa	90	20650	2294
mák	26	7062	2,72

seprü cirok	16	36	6
lucerna	88	1420	16,1
vöröshere	41	483	11,8
szarvaskerep	74	470	6,4
siló kukorica	115	22663	157

E jó terméseredményeket elősegíti a műtrágya felhasználás, átlagban holdankint 6-7 q-t használtak fel. Műtrágya közül foszfor, nitrogén műtrágyát használnak. A jó talajművelést elősegíti az erőgépállomány nagymérvű felfutása, az, hogy időben és jó minőségben végezték el a talaj előkészítést, mely a jobb termés hozamot biztosította.

A gépállomány évről évre növekszik, részben hitel, részben saját erőből vásárolnak új gépeket. A termelőszövetkezet jelenlegi gépállománya 30 db traktor, két tehergépkocsi, három kombajn, 21 pótkocsi, 2 személykocsi. Rendelkezik ezen kívül a termelőszövetkezet fűrészgéppel, darálóüzemmel, melyben a tagok kukoricáját darálják.

Egyéb melléküzeme nincs. Rendelkezik viszont gépjavitó és szerelő műhellyel, ahol a gépeket maguk javítják.

Községünk legfiatalabb intézménye a Cserhát – és Vidéke körzeti takarékszövetkezet.

A takarékszövetkezet a körzeti ÁFÉSZ szervezésében alakult meg 1969. június 29.-én a Cserháthalápon megtartott alakuló közgyűlésen. A szövetkezet megalakulásakor 327 tagja volt. E tagok száma kilenc községből tevődik össze. A községek megoszlása szerint a tagság az alábbiak szerint alakul.

Magyarnándor	102 fő	Szanda	70 fő
Herencsény	41 fő	Cserháthaláp	28 fő
Cserhátsurány	25 fő	Terény	19 fő
Szandaváralja	16 fő	Mohora	16 fő
Debercsény	11 fő		

A takarékszövetkezet célja és feladata, hogy a falusi lakosság pénzbeli megtakarításait saját pénzügyeinél összegyűjthesse és abból szükség esetén tagjai részére kölcsönt folyósítson.

A fentiekén túlmenően a község egyéb pénzügyeinek intézése, biztosítások megkötése, károk kifizetése, Totó – Lottó árusítás, nyeremény kifizetés, vállalatok béreinek kifizetése, IKKA utalványok beváltása stb.

A takarékszövetkezet a gazdálkodását a közgyűlés által választott 9 tagú vezetőség hivatott irányítani. Igazgatósági tagok Varga József ig. elnök, Kremnicsán Gáborné ig. helyettese, Sándor József magyarnándori igazgatósági tagok, Kiss Kálmán Cserháthaláp, Mucsina Gyula Terény, Majoros János Szanda, Pszota József Herencsény, Buzás János Mohora, Gyurek József Debercsény ig. tagok. Az igazgatóságon kívül a közgyűlés „Felügyelő Bizottságot és Külön Bizottságot” választott meg.

A takarékszövetkezet működését a P-M. „Engedély okirata” alapján ez év augusztus 13.-án kezdte meg. Az azóta eltelt idő bizonyítja létjogosultságát. A takarékbetét-állomány félmillió fölül van, kölcsönt 300.000 forint összegben folyósított tagjai részére.

A lakosság közül sokan felismerték a takarékszövetkezet szolgáltatásainak előnyét és ebből adódóan a jelenlegi tagság létszáma 407 fő.

A takarékszövetkezet szövetkezeti jellegéből adódóan igyekszik tagjai részére különféle anyagi és egyéb előnyöket biztosítani, ilyen lesz pl. a takarékbetétkönyvek közötti tárgynyeremény sorsolás. A takarékszövetkezeti mozgalom 12 éves, azóta az országban 375 központi üzletházban és számos kirendeltségen folyik a tevékenység. Az eltelt mozgalmi időszak bizonyítja, hogy a takarékszövetkezeti mozgalom biztosítani tudja azt, amit megalakulásuk előtt feladatként megjelöltek számára. A mozgalom tovább fejlődésével pedig nem sokára el fogja érni az ország, hogy a takarékszövetkezetek a szocialista falu elengedhetetlen alkotó elemei lettek.

A községünkben levő gazdaságok fejlődése híven tükrözi az eltelt 25 év gazdasági fejlődését. Községünk lakóinak anyagi helyzete stabilizálódott. A lakók elégedettek pártunk és kormányunk intézkedéseivel.

A felszabadulás utáni időszak ingadozói is meggyőződhetnek arról, hogy társadalmunk szilárd alapokra épült. A fejekben lévő tudatbeli fogyatékoságok mind inkább eltűnnek. Nagymértékben halad előre községünk tudatátformálása. A lakók többsége társadalmunk híve, helyesli pártunk politikáját, biztos jövőt lát maga előtt s bizakodóan tekint a jövőbe.

Összeállították: Jeli Ferenc iskolaigazgató
Bálint Zoltán tanár

Forrásmunkák: Nógrád megye monográfiája

Jakab Sándor: A Magyar Kommunista Párt Nógrád megyei szervezeteinek megalakulásáról és kezdeti tevékenységéről
Balassagyarmat és környéke a Tanácsköztársaság idején

Adatközlők voltak: Benkó Ferenc tsz tag, Fazekas Jánosné tsz könyvelő, Benkó István ÁFÉSZ csoportvezető, Nagy Lajos ÁG bérelszámolója, Holes Imre takarékszövetkezeti ügyvezető

Magyarnándor, 1969. december 1.